

Om å forenkle virkeligheten

PER LORENTZEN er ikke enig i mine synspunkter på Sovjet i 1941, og selv om jeg ikke helt kan utelukke at han oppfatter meg som mere skråsikker enn jeg er, kan jeg ikke fri meg fra følelsen av å bli bevisst mistolket. Et eksempel på det siste er når Lorentzen i sitt innlegg «Stalin og krigen» i Klassekampen 7. august vil ha det til at jeg gir inntrykk av at Stalins problemer med å oppfatte krigsvarslerne i 1941 hadde mere med støy på telefonlinjene enn med politiske forhold å gjøre.

En slik latterliggjøring rimer dårlig med det jeg skrev videre: «...det militære og politiske apparatet klarte ikke å skille de riktige meldingene fra den store mengden av falske og desinformerende meldinger, og heller ikke å analysere dem riktig. Det beste beviset på det var Churchills personlige telegram til Stalin om det samme fra 3. april 1941. Det ble mistrodd og feiltolket. Parallellen til Norge de siste dagene før 9. april 1940 er slående. På tross av flere meldinger til UD om det forestående tyske angrepet på Norge, klarte heller ikke den norske regjeringen å analysere det riktig. Stalin var mistenksom mot Churchill, og han hadde ingen stab som kunne eller turde motsi han.»

Nygaardsvold og Koht hadde delt sin oppmerksomhet mellom frykt for sovjetisk angrep i nord, og nervøsitet for britisk angrep fra vest, men ingen av dem ventet tysk angrep fra sør i 1940. Polen ventet ikke noe tysk angrep i 1939, etter at de selv året før hadde invadert Tsjekkoslovakia sammen med Hitler. Alle hadde de politiske grunner – som Stalin – til ikke å vente tysk angrep der og da, og alle tok de – som Stalin – feil.

Både ut fra sitatet over og innholdet i analysen er det meningsløst å hevde at jeg «gir inntrykk av at disse vanskene (med å tolke varslene riktig) skyldes støy på telefonlinjene». Leserne får selv dømme.

Lorentzen har etter mitt syn det til felles med den kalde krigens amerikanske sovjetlitteratur at han drar viktige forhold ut av sin sammenheng. Mens Sovjet strebet etter å få til *normalisering* med Tyskland, utlegger Lorentzen det i Klassekampen 16. juli som en «mainstream» oppfatning at Stalin ønsket *allianse* med Hitler fra 1933 av. Når

jeg i Klassekampen 23. juli peker på at hans kilde neppe gir grunnlag for en slik konklusjon, og at hans kilde dessuten er klar over at han nettopp ikke er «mainstream», så bør det være et grunnlag for å tenke en gang til på hvordan kilder ikke bør brukes. På samme unyanserte måte behandler Lorentzen paktperioden mellom Sovjet og Tyskland 1939-41: «All anti-fascistisk kamp ble avblåst i hele Europa. Det utviklet seg et nært økonomisk, politisk og til dels militært samarbeide mellom de to land.»

Dette er en voldsom overdrivelse, særlig når det gjelder politisk og militært samarbeide. Særlig var det stor forskjell fra begynnelsen til slutten av paktperioden. Lorentzen forveksler Sovjets forsøk på å opprettholde en *korrekt praksis av avtalen* med reelt *vennskap*, og mister dermed at det ikke bare samtidig foregikk en mer og mer skjerpet diplomatisk kamp, men også faktisk en *indirekte krig* – vinterkrigen i Finland.

At all anti-fascistisk kamp ble *avblåst* i hele Europa er også en voldsom overdrivelse. Et mere dekkende begrep er antakelig «nedtonet». Når det gjelder effekten av terroren mot offiserene, så er det åpenbart at tapet av mange dyktige militære ledere måtte ramme hardt. På den andre sida er det åpenbart at offiserer som hadde en skånselsløs disiplinering bak seg, og med trusselen om standrett over sitt hode, tenkte seg om mere enn en gang før de kapitulerte, sjøl om stillingen var vanskelig.

I Norge var det i mange tilfeller motsatt under felttoget i 1940. Hvis det fantes en god grunn til å kapitulere, ble den løsningen valgt. Mens de norske offiserene avga æresord om ikke å kjempe mer mot Tyskland, og seinere gikk i «ærerikt» fangenskap i Tyskland, hvor de var privilegerte fanger, fikk de sovjetiske påbud om å gjøre opprør i fangeleire og påbud om å rømme. Det førte til det største fangeopprøret i historien, og det bidro til en omfattende partisanbevegelse bak de tyske linjene. Denne måten å behandle offiserene på var brutal og nådeløs. Men det er ikke vanskelig å se at den skapte nådeløse krigere, og det er vel viktigst i krig?

LARS BORGERSRUD